

Bohumila Trnková
Vánoce s Eliškou

Kdo by nevzpomínal rád na vánoce svého dětství! Má trpělivá a laskavá babička Eliška uměla i v těch nejskromnějších poměrech navodit tu kouzelnou atmosféru, o kterou by žádné dítě na světě nemělo být ochuzeno.

Tak nejdřív barborka. „Jé, babi, už leze!“ To jsme šli do Šárky, kde jsme měli svoji planou višěň, jejíž větvičky nikdy nezklamaly a do Štědrého dne rozvketly něžnými bílými kvítky. Jakmile se v cukrárně za výlohou objevily veliké postavy čerta a Mikuláše, několik večerů jsme se ptali: „Babi, úúž?“ A když řekla s úsměvem - no, už jo, letěly tři děti dát za okno punčochu, sotva se setmělo. Jeníček žehral, že on má malou a půjčoval si maminčinu. Ony se správně měly vzít až ráno šestého prosince, ale my věděli, že je Mikuláš stačí naplnit za hodinku. Osobně k nám nechodíval, jen jednou. Příště jsme byli rádi, že nemusíme odříkávat básničky.

Fuj, zase uhlí, zase brambor! Asi tak hodné dětičky jsme přeci jen nebyly. A ten nejstarší hned žaloval: „Bohunice palice má v punčoše zase ten nejmenší brambor!“ Tiše jsem si pomyslela, že Mikuláš věděl své a je spravedlivý. Nechyběl pomeranč, jablíčka, oříšky i nějaké to cukroví. To se mladší bráška jednou pokusil Mikuláše přechytračit a dal si za okno místo podkolenky celé punčocháče. Ten panečku koukal, když měl jednu nohavici plničkou uhlíčků a brambůrek!

Důkladné gruntování, do kterého jsme se rády zapojily i my děti, bylo tím prvním příslibem tak netrpělivě očekávaných radostí. Předvánoční úklid měl svá pravidla a každý svoje úkoly. Nejstarší z nás vynášel a klepal matrace. Na dvorek se vynesly i roury od kamen. Ty se vymetaly štětkou, omyl se povrch a čisté jsme pak natírali „havraním stříbrem“. Mívala jsem na starosti cítit vše mosazné: kliky dveří i oken a vodovod, také *šmirglovat* okraje plotny a lemování trouby. Drhnout pískem kachle kuchyňského sporáku kamen, to panečku, trvalo. Zapráhla jsem prcka, aby aspoň naoko taky něco ošmudlal. Mamka omývala postele, při tom jemně zavoněla dezinfekce. Babička začala vyprazdňovat kredenc. „Marie, ty to vem namokro, já zatím umeju sklo a porcelán. Bohuško, dám ti na starost ještě špajz, jo?“ Vytrít a přerovnat obsah bílé almárky nebylo pro dítě těžké a hlavně tam už bylo cukroví – musela jsem přece ochutnat, jestli se náhodou nekazí.

V čase pečení cukroví kluci loupali ořechy a já pak mlela těsto. Kdo neví, proč se mele těsto, teď se to dozví. Babička udělala jednoduché těsto na sušenky. Do části se dala skořice, do dalšího dílu jemně strouhaná mrkvička, jiný kus byl kakaový a pak zase kokosový a nechyběla ani hrouda ořechového. Vyrábět ty různé bochníčky byla moje radost. „Holka, nejez to syrový, bude ti to v břiše kvasit!“ Do mlýnku se místo šajbičky na maso dala vložka s posuvným plechovým páskem, co v něm byly různé otvory. Tak při mletí lezli zubatí, nebo válečkovití hadi, levá ruka odštipovala a dávala je na plech. Ještě se to mohlo tvarovat do kroužků a obloučků, jak bylo libo. Podle chuti a tvarů už to bylo 6 až 8 druhů a vychladlé cukroví se mohlo cukrovat, či máčet v různých polevách. Maminka topila a pekla, její starostí byly ještě vanilkové rohlíčky a linecká kolečka.

Po cukroví přišly na řadu i vánočky. Byly jak vysoustruhované a pojištěny špejličkami se nerozlezly. Brzy jsem se je naučila zaplétat. Hlavně musely ty válečky být jeden jako druhý, ty si babička válela vždycky sama. Při kynutí jsme k těstu moc nesměli, abychom nevydřobali i tu trochu rozinek, co mohla babička do těsta přidat. Na pečení vánoček se patřilo dopřát si malý luxus. Totiž koupit na veleslavínském nádraží pět kilo briket.

Hurá, máme napečeno, uklizeno. Konečně Štědrý den! Ale ouha, ten je tak dlouhý! Oběd nebude, kdepak! Kdo se na Štědrý den postí, uvidí na stěně zlatá prasátka. My se nikdy tak docela nepostili a tak jsme je nikdy neviděli. Ale už je tu maminka, červené tváře od mrazu a hejla na nose. V ruce drží síťovku s kaprem. „Mami, mami, eště neé ... Dáme ho plavat!“ Kapřík měl k dobru ještě hodinku ve škopku a než se začalo smrákat, šlo se na něj. Mamka ho vzala do utěrky, pěkně bác ho po hlavičce a nožem zařízla pod skřípele.

„Marie, ještě ho pro jistotu píchni do míchy!“ Pozorně jsem se dívala, číhající, až se bude kuchtat. Mamí, nepropíchni mu duši! Á, tady je, malý bělavý měchýř s ocáskem, plavací bublina! Šup s ní do škopku, skutečně plave, to je zajímavé! Kdybych měla v sobě takovou plavací bublinu, nikdy bych by se neutopila. Babička vybrala dvě pěkné, velké šupiny a usušila je na kraji plotny. Pak si je dali s maminkou do peněženek, prý, aby se nás držely peníze. A už začíná vonět rybí polévka a mamka si zamlouvá jikry - hm, co na nich má ... „Děti, děti, nepřekázejte, za chvíli budu smažit, ještě se mi popálíte!“ Daly jsme se matkou odehnat rády, protože babička míchala salát a my honem běžely ochutnávat. Když šla mísa do špajzky, byl čas jít do pokoje.

Přece strojit stromeček! Litinovou trojnožku babička zatížila starou žehličkou. Pak stojánek oparádila krepovým papírem, uměla vyrobit takovou velice ozdobnou sukýnku. Začali jsme uvazovat okolo kmínku červená jablíčka, pěkně naleštěná kůžičkou od špeku. Potom stejně tak pomocí sirky a nitky všet skořápky vlašských ořechů, sice prázdné, ale bronzem natřené byly krásně zlaté. Dále jsme brali papírky z barevných staniolů s třepením a balili certle. Do nich, co se našlo. Někdy fondánové bonbóny, jindy drops. Také jsme na stromek věšeli želé kroužky, máčené v čokoládě, to bylo něco! Když přišla na řadu kolekce, hlídali jsme se navzájem, aby nikdo neujídal předem. A někdy byly napečené i mrňavoučké preclíčky, polévané cukrem. Smrček už byl docela slušně plný. Míval většinou tak půlmetru.

Ač se sousedovic děti pravidelně chlubily, že u nich mají stromek do stropu - heč!, my jsme svorně kvákali: „Ale krz ten náš nejní ani vidět zed!“ A byla to pravda. Po cukroví přišla na řadu vata. Chomáčkem lehce potřít větvičku proti srsti a bylo to jako zasněžené. Poté přišly na řadu ozdoby, koule a kuličky, ale nejhezčí byly ty ze stříbrných korálků, domeček, motýlek, letadýlko a ptáčky s dlouhým duhovým ocáskem. A pak spousta řetězů. Nastřádané staniolky, sbalené do kuliček jsme navlékali na nit a rok co rok nějaký ten půlmetr přibyl. Pak ještě lehké, kupované stříbro-střápaté řetězy, ty se věšely kolem dokola, aby na větvích tvořily hezké girlandičky.

Svíčky byly bílé, žluté, bleděmodré a růžové a hezky kroucené. Svícínky měly nad klipsou malý kloubek. I když se větévka prohnula, daly se svíčky hezky napřímít. A teď byl na řadě ten největší přepych - totiž každoročně nová, hladká lameta. Byly to dlouhé stříbrné vlasy vánočních andělů, víme? Na přiostrěnou špici se připevnil svazek kolem dokola, aby pak stromeček mohl být zabalen do pláště z třásní. „Babi, babi, sem víc, ať neprosvítá zed!“ Poletovala jsem radostně a navěšela bych ještě kdeco, jen aby to bylo krásně přeplácené a neprůhledné, kampak se hrabal ten Šejblovic „jehličnatej topol“, že.

Ale nezapomněli jsme, kdepak! Krásná skleněná špice, kde dovnitř vpouklá část koule měla ještě zdobení, to přece je to poslední, ten správný puntík celé té nádheře. Pod krček se schová úvazek lamety a je to. Teď byli zase na řadě kluci, které strojení už před hodnou chvílí omrzelo, ale zavěšovat prskavky, hlavně zkusit, jestli prskají, to byla jejich výsada. Třeba se taky přitom ze stromku dá něco uzobnout. Ale babička a já, coby neúprosné strážkyně jsme byly pořád poblíž.

„My stejně víme, že Bohuša si tu užírala, jen my nic!“ „Však jste nestrojili,“ bráním svou samozřejmou odměnu za práci, „měla jsem jen jeden kousek, co se nitka utrhla ze staniolu, že ani pověsit nešel!“ Těch náhodou nezavěšitelných kousků samozřejmě bývalo víc. Zavoněla purpura, jindy jsme na plotně pálili františky. Konečně pro-střeno! Zazpívali jsme, že se narodil Kristus Pán, veselme se a pustili se do polívky. Nic moc, ale aspoň v ní křupaly dozlatova opečené kostičky. Potom smažený kapr, děti, jezte pomalu, ať vám nezaskočí kost! A ještě kompot. Aby s námi přestali šít všechny čerti, byl uvařený z rozinek a sušených švestek, co byly z mikulášských čertů, špejlových figurek, vyrobených před třemi týdny.

„Babí, babí, kdy už ten Ježíšek zazvoní?“ „Ále, přestaňte *mouzovat*, ještě jsme nezkoušeli, kdo bude mít nejdelší život!“ Maminka se někam vytratila, kluci se prali o škrabku na brambory, aby mohli loupat první, ale nic naplat, stejně jsme museli vyčkat, až se vystřídáme všichni. To si každý vybral jablko co největší. Pěkně se loupalo spirálou dokola a kdo měl slupku nejdelší, měl naději na dlouhý život. Ono to nebylo jen tak. Když se hádek příliš zužoval, znamenalo to nemoc, kde byl ostrý zub

dovnitř, znamenalo to těžkou nemoc. Zkusíte-li loupat pěknou stejnoměrně širokou, nevyjde zase tak dlouhá. Jablíčka se snědla a slupky dala babička sušit na čaj.

Vánoční zvyky jsme provozovali rádi. Pouštěli jsme v umyvadle svíčky ve skořápkách, daleko-li doplují, anebo zůstanou u kraje a my doma? Vybrali jsme pěkné kulaté jablíčko a rozkrojili napůl. Kdepak křivé a hrbolaté, co kdyby místo hvězdičky zdraví mělo uvnitř z jadýrek křížek! Házení střevícem mi zarazili tehdy, když jsem shodila ze stěny obrázek. Stejně mi vždycky padl špičkou do světnice, jakože ještě zůstanu doma.

Napětí rostlo, až konečně! Z pokoje se ozval zvoneček a prcek Jeníček letí první: „Jé, mami, jak to, žes mně předběhla?“ Kdepak, žádné vrhání se na balíčky! Popo-sedáváme na posteli. Díváme se na zapalování svíček a prskavek, je to krása. Znovu zpíváme, že půjdem spolu do Betléma dudlajdá, pak se pusinkujeme pod jmelím a přejeme si šťastné a veselé. Nakonec usedáme po postelích, na židle i na zem. Tak Jeníčku, rozdávej! Ten nejmladší, snad proto, že neumí číst, bere balíčky a nosí je k přečtení. Tak rozhoduje náhoda a když je balíček předán, všichni pěkně čekají. Ten, komu náleží právo rozbalovací, většinou to nedočkavě rve. „Nono, děti, aspoň ty papíry dávejte na jednu hromadu!“ Babička se durdí, ale my víme, že jen tak naoko.

Hračky, knihy, ponožky, rukavice, vše vítáno s jásotem. Pak jsme ponechány svým radostem ukazování, zkoušení a půjčování, malému berou hračku a on kňourá, já sebou plácnu na postel a okamžitě čtu svou vlastní novou knížku.

V pokoji je přítmí, jen svíčky a noční lampička svítí, neboť - Kdybys našla podělanej papír, muse-la by sis přečíst, co je něm napsáno - tak mě babička škádlívala. Ale cosi tu čoudí, asi dohořívají svíčky, měla bych je zhasnout, jen co si dočtu odstaveček ...

Nedočetla jsem ho. Okolo mne se strhla jakási vřava, stromeček v plamenech, malý brečí, velký letí s kbelíkem vody a babiččina pusa chrlí lavinu slov: „Marie, strhni tu záclonu, už chytá! Kde je holka? Ty si čteš a víš houby, že vedle tebe hóří, bóže, to je mi hospodyňka! Ježíšmarjá, Vládičku, nelej tu vodu, dyť už sme to zadusili, koukej vzít hadr a utřít to! Jeníčku, už neřvi, co bulíš?“

Mlčel, neušel mu můj výhružný pohled. Totiž jenom on slyšel moje zasyčení: „Tumáš, hajzlíku, zase budu bita jenom já!“ A současný preventivní pohlavek na kebulku samozřejmě nikdo nezahlíd. Leč bita jsem nebyla, „požár“ šťastně uhašen a i když stromeček nevydržel do Tří králů, jak se podle zvyku slušelo, byly to ty nejhezčí a nejveselejší vánoce s Eliškou, co pamatuji.